

Д(С125)
К 14

КАЗАХСКОЈ
МОЈДКЫВ

Мудер Алдар-Кос

КОМІ ГІЗ СЫКТЫҢКАР 1987

СССР-ДХК
38 г. 655
ГРБ-25760

8(125)
K 14

МУДЕР АЛДАР-КОС

КАЗАХСКОЈ МОЈАКЫВ

ЛӘСӘДИС

Ңык. ГЕВЕРИН

Герпасалис

П. ЧЕРДАНЦЕВ

29284

Б
Республика
Дары

~~5153~~

~~ГРБ~~

ХИТРЕЦ АЛДАР-КОС
КАЗАХСКАЯ СКАЗКА
На коми языке

ДЛЯ МЛАДШЕГО ВОЗРАСТА

Обработал Ник. Северин.
Редактор *И. Подоров*. Техредактор *М. Шестаков*. Рисунки *П. Черданцева* Перевод *М. Молодцовой*. Издание № 132 Уполном. Главлита №1839. Типографский № 2161 Тираж 3000 экз Печ. лист 1. Формат $62 \times 94 \frac{1}{16}$. Авт. листов 0,3. Сдано в производство 22-X-37 года Подписано к печати 13|X1-37 года.

Типография УМП, гор. Сыктывкар,
Коми АССР, Дом Печати.

МУҒЕР АЛДАР-КОС

Овліс степын Алдар-Кос.

Сыыг муғержык морт ез вөв свет вылын. Журтажасын сы жылыг сорһитлісны:

— Буди толькө эмеј вермас ылөдны Алдар-Косөс.

Сіјө-жө степын кочујтліс бај Чік-Бірмес— „коді оз сет ва војт“. І ез вөв казахскөј степын сыыг зельджык морт. „Бытгө Бірмес ордын гөстіті“—тазі шулывлісны јөзыс, кор вөліны зев щыгөс.

Алдар-Кос пондіс лөсөдчыны Бірмес ордө гөстітны.

Јөзыс сералісны да вјставлісны:

— Пон куыс он шөрав керка, Бірмеслыс он ју ајран¹⁾.

¹⁾ Ајран—шома јөв.

— джексы! ¹⁾)—сінсө кунтыралөмөн, во-
чавізіс Алдар-Кос.

І мөдіс зельд бај ордө.

дыр сіјө муніс. Ылө сҥепө пырөма вөлі
бај Бірмес. Јуртасө ассыс зельд бај сувтө-
дөма камыш пөвсө, і не толкө верзөма, но
весіг көч ез вермы котөртны сы дінө шы-
төг.

Бірмес зельд, но муҥер Алдар-Кос. Сіјө
коліс вөвсө сҥепө, а ачыс гусөңік кыссіс
матөжык јурта дорө, да кутіс лыјлыны із-
јөн камыш пөвсө.

Первојсө камыш шумітөм вылө јуртасаң
візөдливлісны јөз, а сөгга дугдісны.

„Тыдалө, төлыс ызгө“,—думажтісны најө.

Секі Алдар-Кос локтіс јурта дорө да ві-
зөдліс щелас.

Јурта озыр. Сундукјас сулалөны, став-
сө жөчөн дорөма да вышівајтөм кошмаыс
чехлыөн вевттөма.

Пукталөма міча ежөда небыд пөдушка-
јас. Јуртасө волсалөма жежыд кошмаөн.

Көзаін Бірмес пукалө бі дорын да лө-
сөдө калбас. Гөтырыс сылөн суктө һаң
шомөс көвдумјас вылө. Нылыс куштө ку-
рөг. Работҥікыс чішкалө меж јур.

Ставсө азыліс Алдар-Кос, һуммуні да

¹⁾ джексы—бур.

пыріс журтаө. Но ез-на удит сижө здоровайт-
чыны, кызі көзајеваыс ставсө зөбісны, мы
вөлі кіаныс.

— Кущөм вылтор?—јуалис гөстлыс Бір-
мес.

— Уна ем вылтор свет вылын,—серөк-
тіс Алдар-Кос,—но ме вистала медбөрја јыв-
гыс. Татчө локтігөн меным паныдасіс ыжыд
эмеј, сижө ез вөв вөснїжык тенад зөбөм
калбасыс. Кваіті ме із не ічөтжыкөс меж
јурыс, кодөс чішкаліс тенад работнїкыд,
да кучкі эмејөс. Сижө кучкөмгыс лазалі да
лоі көвдум код, кодөс көсјө тенад гөты-
рыд пөжавны наңшомыс. Абу-кө тајө збыл,
мед менө нещкас тенад нылыд, кызі сижө
нещкіс гөнсө курөглыс.

— Ој-ој,—катлөдліс јурсө Бірмес, но
гөстїтөдны гөстөс век-жө оз думајт.

дыр пукалісны, калланјасыс курітігтыр,
гөст да көзаін, прөста сіз сорнїтісны. А
сещөм чөскыда руалис казанын меж ја],
мыј Алдар-Кослөн дулваыс вїзувтіс.

Бірмес, гудралө казанын, шуалө:

— Пу, пөртөј менам, во жын.

Алдар-Кос лөсөдчіс узны, пөрччіс сапөг-
јассө да озыр ногөн вочавізіс:

— Шојччөј, сапөгјасөј, локтан воөз!

„Проклатөј гөст!“—думыштіс көзаін.

„Проклатөј көзаін!“—думыштіс гөст.

Регыд журтаын ставныс водісны узы. Алдар-Кос водіс матөжык казан дорө. Но позө өмөј унмөвсыны щыгјөн јай пөрт дорын? Гөст виччыгіс, кор ставныс унмөвсісны, кыскіс казаныс меж јай да бура сојыштіс.

Но мыј вөчны—өд асывнас журтаын садмасны і ставныс пыр-жө төдасны, мыј сі-јө сојіс меж јайсө.

Мудер морт виччысөмөн кыскіс көзайнылыс важ сапөг, вундаліс сіјөс лестукјасө да пуктіс казанө.

Пөт Алдар-Кос чорыда унмөвсіс. Шондіыс воз чеччіс Бірмес да вичөдліс гөст вылө. Алдар-Кос нумјаліс унјывсыс.

„Герав вай на здоровјө, а мі сојам јай“, — мөвпыштіс бай да садмөдіс ас јөзсө. Кутісны најө сојны. Курччалөны, курччалөны, піңјасныс дојмө, а јай курччыны оз вермыны.

— Проклатөј гөст, сы вөсна косміс меж јай,— шуіс көзайн да щөктіс вердны понјассө.

Понјас нулышталісны важ кучіктө да еновтісны. Кырнышјас локтісны да степө сапөгсө торпырігјасөн нуалісны.

Сесса Бірмес мөдөдчіс мунны степө. Гөтырыс сылы кітіс бутылкаө тыкваыс вөчөм ајран.

Алдар-Кос аңыліс бай зептыс ајран бутылка, муніс сы дінө да пондіс кутлыны сі-јөс.

Кутлө баяс, а ачыс гусөник кыскө проб-
касө бутылкасыс.

Кор аяраныс мөдiс кiссыны бай паскөм
вылө, Бiрмес кыскiс бутылкасө да сетiс
Алдар-Кослы.

— На, жу!

Бара Алдар-Кос пөт, а Бiрмеслы лоi мун-
ны шыгjөн. Пөт Алдар-Кослы озыр журта-
ын шоjччыны лөсыд.

Сijö-жө лунас рытын Бiрмес гусөникөн
шуiс гөтырыслы:

— Аскi пөжав меным көвдумjас, да воз-
жык, мед ез азыв гөстыд.

Но Алдар-Косөс он ылөд. Кор бай асыв-
нас суjiс пөс көвдумjассө пищөгас да көсjiс
мунны, Алдар-Кос чеччыштiс.

— Но, муса друг, ме талун решитi мунны.
Прөшцаjtчө гөст да топыда кутлө баяс.
Ез вермы терпитны Бiрмес да ставгорш-
тырнас горөдiс:

— Оj, сотө!

I шыбытiс пөг көвдумjассө пищөггыс.
Алдар-Кос соjiс көвдумjассө да ошкыш-
тiс көзаjкасө.

Уна лун гөстiтiс Алдар-Кос зельд морт
ордын. Саксiс Бiрмес, но невөлаыс гөстi-
төдiс гөстөс.

Алдар-Кослөн вөли жежыд плеша вөв.

Азыө Алдар-Кос, век jонжыка да jонжы-

ка локалө көзайн да виқодлывлө сiјө вөв
вылө.

Секі Алдар-Кос мавтіс аслас вөвлыс плеш-
сө најтөн да жежыд гојөн мавтіс көзайн
вөвлыс плешсө.

Војнас Бірмес петіс, начкіс жежыд плеша
вөвсө да горөдіс гөстыслы:

— Ој, Алдар-Кос, лок лоөма тенад вөв-
көд.

Алдар-Кос журтасыс петавтөг лөңа воча-
вісіс:

— Керав сiјөс јаж вылө, пуны кутам.

Толкө асывнас Бірмес казалис, мыј сiјө
начкіс ассыс медбур вөвсө.

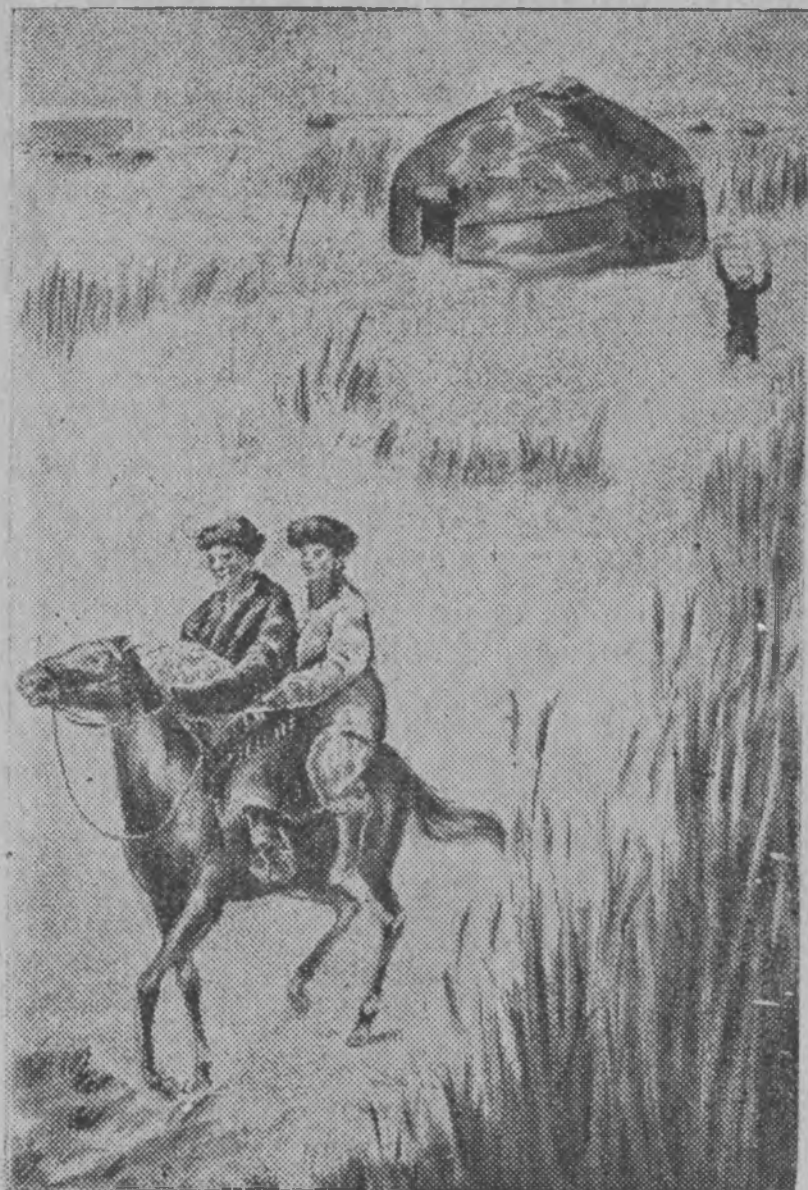
Но мыј вөчны? Лоі јаж пуны. Муđer
морт ассө ез өбөдіт: бөрјіс буржык кусөк-
јассө. Кор бырөдісны бај вөвлыс јассө, Ал-
дар-Кос лөсөдчіс мунны воқө.

Но сылы зев сөлөм вылас воіс көзайн-
лөн нылыс, Біз-Бекеш. Нывсө жеңдөдөмөн
шуісны Бізөн, а казахјас ногөн біз—лоө
шыла. Муđer морт пріметітіс тајөс да шуіс
јешщө өтчыд ылөдны бајөс.

Вот өтчыд, кор Бірмес кутіс пуксыны
седлөө, Алдар-Кос шуіс сылы:

— Но, талун ме муна, вај толкө меным
шыла: колө сапөгјасөс зоңтавны.

— Бур, бост,—шуіс көзайн да муніс.

Алдар-Кос пуксөдіс вөв вылө міча Бізс
да төвзіс степө.

Алдар-Кос пыріс журтао да шуіс Бірмес гөтырлы:

— Öні ме тіжанөс еновта, но боста аскөд Біз-Бекештө, ассым невестаөс.

— Но сетас өмөј теныд Бізөс менам мужікөј?

— да, мі ськөд сорһитчим-һин. Пет, жуав!

Повзөм аһ терьба ускөдчіс журтаыс да горөдіс тујө муныс мужікыслы:

— Те өмөј сөгласітчин сетны Бізөс?

— Сет, сет,—шеныштіс кінас Бірмес.—
Ен жаліт Бізтө, а то плутыд рөзөрітас мі-
жанөс зікөз. Лез гөстөс, мезды ассыд журтө.

Бөрдө мам, коллөдө нылөс, һе кывзыны
верөслыс, степса обычај серті, ез вермы.

Алдар-Кос пуксөдіс вөв вылө міча Бізөс
да төвзіс степө.

Горөн рытнас гортас бөр локтіс бај
Бірмес. Бөрја ылөдөм јывсыс төдмалөм бөр-
ын, ускөдчіс сьөдны мудер мортөс.

Но азған өмөј Алдар-Косөс степыс, көні
сылы төдса став трөпаыс да быд журтаын
сылөн другјас?

АЛДАР-КОСЛӨН ЫЛӨДЛӨМ

Аззис Алдар-Кос степыс вилөдөм ыж ло-
патка.

Пыріс өті журтао. Аззө, казанын нуө јај.

— Пöзö i мем пуктыны ыж лопатка?—
жуалис Алдар-Кос көзайнылыс.

— Пöжалујста, пукты!— вочавізіс көзайн.

— А тіјан јайныд оз сој менсым?

— Но, дерт, оз сој!— сералөмөн вочавізіс көзайн.

Алдар-Кос гусөңикөн сујис лысө казанө.

Кор пусис јайыс, Алдар-Кос кутис горзыны:

— Тіјан јайныд сојөма менсым лопатка
вылыс јайөс!

Көзайн сетис сылы ловја бала.

Алдар-Кос пырис озыр јуртаө да сетчө
колччис узны. Сіјөс бура гөститөдісны.

Узны водігөн сіјө жуалис көзайнылыс:

— Позө-ө тенад ыжјас дінө лезны балаөс?

— Пöжалујста, лез!

— А тенад межјасыд оз сојны менсым
балаөс?

— Но, дерт, оз сојны, а сојасны-кө—тед
өкмысөс сета!— сералігтыр вочавізіс көзайн.

Алдар-Кос лезис баласө ыжтабунө. Вој-
нас муґерыд начкис баласө да вірнас мав-
тис межјаслыс вомдорјассө, а меж сурјасас
гартис сувсө.

А асывнас воґ кыпөдіс зык да скандал.

Көзайны лоі сетны көсјыслөм өкмыс
межсө.

Вөтлө Алдар-Кос межјасөс гортас, сералө јөз јөјлун вылын.

Мунігас сіјө аззис, морт гөрө волјасөн. Алдар-Кос муніс сы дінө матөжык.

Морт сылыс јуаліс:

— Кытчө те мунан?

— Свадба вылө. Көсјан-кө візөдлыны, мун, а ме те пыдди гөрышта!

Морт радлігтыр сөгласітчіс да котөртіс свадба візөдны.

Алдар-Кос вундіс волјаслыс бөжјассө да жынвыјө гуаліс најөс муө. Волјасөс вөтліс вөрө.

Кор воіс көзаіныс, Алдар-Кос кіјаснас шенасөмөн шуіс:

— Мыј лоі сещөмыс, ог төд: куті ме волјасөс вөтлыны, а најө і пырісны муө. Толькө ме важ јөзлыс кывлі, мыј секи оз поз волјастө бөжөдыс кыскыны. Бөжыс орө, да волјас зікөз пырасны муө.

— А мыј-нө вөчны?—јуаліс волјаслөн көзаіныс Алдар-Кослыс.

— Колө перјыны најөс јурла дорсааныс, —вочавізіс сылы ылөдчыс да терыба муніс.

Kodјіс-kodјіс көзаін, kodјіс ыжыд гу, а волјас век оз тыдавны. Скөрміс сіјө да тракнітіс өті бөжөд. Кыскіс сіјөс муыс да гөгөрвоіс, мыј сіјөс Алдар-Кос пөрјаліс.

Ускөдчис вөтчыны сы бөрса, а муҕер морт
ылын-һин вөтлө волјасөс.

Ә I В Ò П А С

Төв пуксіс лок, көзыд. Сешөм төв, мыј
толкө руч ку пасөн шоныд. Алдар-Кос аслас
роғөс-роғөс пасын кымө быд лун. Мунө
сіјө өтчыд степөд—кіјасыс, кокјасыс тур-
дісны, туша тырнас тіралө, нырыс лөзө-
діс, і оз төд, кызі тащөм локсыс петны.
Төв шуғлалө, пелөдыс муҕер мортөс чеп-
лөдлө.

Оз тыдав степын һекөн јуртајасыс щын.
Весшөрө Алдар-Кос өвтчө камчаөн: косы-
һик вөв оз гөһит, пөрыс вөв пыркһитас бу-
рыснас да бара вослөн мунө.

„Лок вөв, куз туј...“—јурсө катлөдлөмөн
шуалө аслыс Алдар-Кос. Мунныс јешщө
ылын-на, пон увтчөм оз кыв, і һекущөм
јурта степын оз тыдав. Көзыд. Төла. Позө
кынмыны зікөз.

друг сіјө аззө—паныд кодкө локтө.

Өдјө гөһитыс вөвсертіыс Алдар-Кос тө-
діс, мыј локтө бај.

Алдар-Кос павкһитіс ассыс кісгөм пассө,
вескөдчис седләс да заводітіс сывны гажа
сыланкыв.

Паныдагісны туј јөз, степыв обычај серті
сувтөдісны вөвјаснысө да здоровајтчісны.

Бай шоньд пасас куткырасис көзыдысла. Алдар-Кос шапкасө журчут жылас пуктөма, кашкө, быттө пукалө шонди возын гожса жар лунө.

— Те өмөј ен кынмы? — жуалис бай муđer мортлыс.

— Тажө тенад пасөн көзыд, а менамөн зев жар, — вочавізіс байлы Алдар-Кос.

— Кущөм-сещөм пас тенад? — шензө озыр морт.

— А он өмөј азы?

— Азы, мыј кырнышјас когавлөмаөс тенгыд пастө і розыс сені унжык гөн доргыс, — смекајтчө бай.

— Абу, төлыс менам өті рождө пырө, mödöd петө. Со мыјла меным і шоньд.

„Колө талыс тајө дівө пассө пөрјавны“, — аслыс думажтө бай.

„Вот шоньд лоө, байлыс-кө пассө паставны“, — думажтө муđer морт аслыс.

— Вузав меным ассыд пастө, — вөзјіс бай Алдар-Кослы.

— Ог вузав, ме аслам пастөг пырыстөм-пыр кынма.

— Бост сы пыдди менсым руч ку пасөс, — шуіс бай.

Алдар-Кос вөчө від, мыј і кывзыны оз көсјы, а ачыс өті гіннас віждө шоньд пас вылө, а мөднас лубујтчө бай вөлөн.

Пасталіс Алдар-Кос руч ку пас, пуксіс
бај вöv вылө.

— Пасөс сета дај сөм содта,— бара вөз-
жө бај.

— Сөмыд оз ков, вот вөвтө-кө јешцө се-
тан, секи думышта.

Ҳимкодмис бај, сөгласитчис: пөрччис ас-
сыс пассө да сетис вөвсө.

Пасталис Алдар-Кос руч ку пас, пуксис бај
вөв вылө да лебис, суөдис төвсө.

Лөсыд вөли Алдар-Кослы ветлыны јурта-
ыг јуртаө шоныд пасөн бур вөв вылын.

Быд јуртаын Алдар-Кослыг јуасисны:

— Кытыг теd руч ку пасыс да терыб
кока вөлыс?

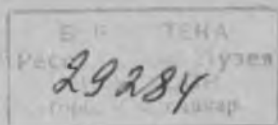
— Менам вөли дивө пас: сизимдас роғ,
өкмысдас дөмас...

Алдар-Кос јөзсө тешитөмөн виставлис,
кызи бај богтис сылыг киггөм пассө да се-
тис сылы ассыс руч ку пассө.

Јөз сералисны, гөститөдисны кумысөн му-
дер мортөс.

Кор серамыс сажавлис, Алдар-Кос быды-
гөн шулывлис:

— Ылын туй али матын, төдлас сижө, коді
мунас. Курыд сојан јумовыг торјөдас сижө,
коді сојас.

„КӢГА БӖРСА КӢГА“

1. ПУШКИН—Зарні чері жылыс мојдкыв.
2. ПУШКИН—Поп да сылӗн Казак Балда жылыс мојдкыв.
3. ПУШКИН—Цар Салтан жылыс мојдкыв.
4. ПУШКИН—Кулӗм царевна да Сізім багатыр жылыс мојдкыв
5. ЖУКОВСКИЈ—Сапӗга кань.
6. КРЫЛОВ—Баснајас.
7. ЛЬЕРМОНТОВ—Ашік Керіб.
8. ТОЛСТОЈ Л.—Акула.
9. ТОЛСТОЈ Л.—Булька.
10. ТОЛСТОЈ Л.—Філіпок.
11. ӢЕКРАСОВ—Генерал Топтыгін
12. ӢЕКРАСОВ—Мазај ӗед да кӗчјас.
13. ТУРГЕНЕВ—Бежін луг.
14. ТУРГЕНЕВ—Бір'ук
15. ТУРГЕНЕВ—Муму.
16. ТУРГЕНЕВ—Перепеяка.
17. ЧЕХОВ—Ванка.
18. ЧЕХОВ—Вӗв фами́лја.
19. ЧЕХОВ—ӗетінкајас.
20. ЧЕХОВ—Јежыд кымӗс.
21. ЧЕХОВ—Пышјыс.
22. ГОР'КИЈ—Архіп ӗед да Љоӗка
23. ГОР'КИЈ—ЧелӗаҖас.
24. КУПРИН—Јежыд пон.
25. КУПРИН—Гамбрінус.
26. ЛЬЕСІ.ОВ—Часӗвӗј.
27. ГРИГОРОВИЧ—Гуттаперчевӗј ӗетінка.
28. ГАРШИН—Лягуша-путешественьіца.
29. ГАРШИН—Сігнал.
30. КОРОЛЕНКО—Ӣӗбӗм ӗетінка.
31. МАМИН-СІБІР'АК—Руд сыл.
32. МАМИН-СІБІР'АК—Студӗнӗј ју дорса керка.
33. МАМИН-СІБІР'АК—Кыјсыс Јемель.
34. БЕНКЕВИЧ—Музыкант Јанко.
35. КИПЛЫНГ—Слӗн пі
36. ЛОНДОН—Кіш жылыс сказањје.
37. ЛОНДОН—Кӗјін.
38. БЕТОН-ТОМПСОН—Орӗм пель.
39. БЕТОН-ТОМПСОН—Чінок.
40. БЕТОН-ТОМПСОН—Ручлӗн семја.
41. АНДЕРГЕН—Фулмовочка.
42. АНДЕРГЕН—Озыс салдат.
43. АНДЕРГЕН—д ікӗј јусјас.
44. АНДЕРГЕН—Тыквӗрт.
45. АНДЕРГЕН—Шуда колошіјас
46. АНДЕРГЕН—Прінцесса да Пој сӗзілс.
47. РОБЕРТС—Зоњні да Кід.

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЧӐТ ДА ШӐР АРЛЫДА ЧЕЛӐФЈАСЛЫ БИБЛЮТЕКА

„КӐИГА БӐРГА КӐИГА“

48. РОБЕРТС—Нывка да ош пи.
 49. РОБЕРТС—Каӑ Робинзон.
 50. Сӑндбад—мореплавател (мојдкыв).
 51. Коми мојдкывјас.
 52. Неӑецкӑј мојдкывјас.
 53. ГРИММ—Бременса музыкантјас.
 54. ГРИММ—Храбрӑј портнӑј.
 55. ГРИММ—Мојдкывјас.
 56. УЈДА—Нелло да Патраш.
 57. УЈДА Степ.
 58. ГАУФ—Карлик Ныр.
 59. ГАУФ—Калиф Аист.
 60. ГАУФ—Ичӑт Мук.
 61. АФАНАГЈЕВ—Лӑгуша-Царевна.
 62. АФАНАГЈЕВ—Кызӑј мужик баринӑс велӑдис.
 63. АФАНАГЈЕВ—Јӑз пыщкыс бостӑм роч мојдкывјас.
 64. Мудер Алдар-Кос (Казахскӑј мојдкыв)
 65. Охик (Армјанскӑј мојдкыв)
 66. Аладдин да Волшебнӑј лампа (Арабскӑј мојдкыв)
 67. Али-Баба да ӑеламын рӑзбојник (Арабскӑј мојдкыв)
 68. ХАРРИС—Кролик—Вок.
 69. РОЛЛАН—Жан Крӑстоф.
 70. ТОЛСТОЈ А.—Желтухин.
 71. МАЈАКОВСКИЈ—Мыӑӑн кӑсјалони.
 72. БАГРИЦКИЈ—Ныӑлӑн кок туј.
 73. БАГРИЦКИЈ—Мордвинлӑн ӑвезда.
 74. Островскиј Н.—Гудок.
 75. УЛЈАНОВА М.—Ленин јылыс вӑстјас.
 76. ФАДЕЈЕВ—Метелица.
 77. БЕДНЫЈ Ф.—Баснајас.
 78. КАТАЈЕВ—Уӑӑм.
 79. ПАУСТОВСКИЈ—Кӑчлӑн лапјас.
 80. ПРИЦВИН—Јарик.
 81. БИАНКИ—Медбӑрја лыӑӑм.
 82. БИАНКИ—Вӑрын војутӑм.
 83. НОВИКОВ-ПРИБОЈ—Зыбунјас пӑвсын.
 84. ЖИТКОВ—Мангуста.
 85. ЖИТКОВ—Обезјана јылыс.
 86. КАГГИЛЬ—Особӑј отрадса ош.
 87. КАГГИЛЬ—Вошӑм класс.
 88. КАГГИЛЬ—Турецкӑј бутсы.
 89. Гајдар—Војеннӑј тајна јылыс.
 90. ГАЈДАР—Нӑлӑд блӑндаж.
 91. ФИХОНОВ—Чӑрт.
 92. Михалков—Јортјас.
 93. ФРАКРМАН—Ылыс граница дӑнын.